

УДК 811.111'37'42

Нузбан О. В.

МЕТАФОРИЗАЦІЯ ПЕРЦЕПТИВНИХ КОНЦЕПТІВ HARD/SOFT В АНГЛОМОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ

Статтю присвячено аналізу метафорично-образного профілю перцептивних концептів HARD/SOFT в англійській картині світу. У результаті дослідження було виявлено інтегративні концептуальні структури – прототипічні ситуації твердості/м'якості, які забезпечують цілісність ментальних образів HARD/SOFT.

Ключові слова: перцептивний концепт, метафора, прототипічна ситуація.

Нузбан О. В. Метафоризация перцептивных концептов HARD/SOFT в англоязычной картине мира. – Статья.

Статья посвящена анализу метафорического-образного профиля перцептивных концептов HARD/SOFT в англоязычной картине мира. В результате проведенного исследования обнаружены интегративные концептуальные структуры – прототипические ситуации твердости/мягкости, которые обеспечивают целостность ментальных образов HARD/SOFT.

Ключевые слова: перцептивный концепт, метафора, прототипическая ситуация.

Nuzban O. V. Metaphorization of perceptual concepts HARD/SOFT in the English-language worldview. – Article.

The article focuses on the analysis of metaphorical and iconic profile of perceptual concepts HARD/SOFT in the English-language worldview. As the result of the performed research, the integrating conceptual structures, i.e. the prototypical situations of hardness/softness, which ensure the integrity of the mental images HARD/SOFT, have been discovered.

Key words: perceptual concept, metaphor, prototypical situation.

В основі пізнання світу людиною лежить перцептивне сприйняття, яке здійснюється завдяки роботі органів чуття. Ті сигнали з довколишнього світу, які надходять до сенсорної системи людини, обробляються її свідомістю та фіксуються в пам'яті, формуючи концепти – «оперативні змістові одиниці пам'яті, ментального лексикону», «кванти структурованих знань» [9, 89–90] про об'єктивну дійсність. Як слушно зазначає О. М. Селіверстова, «реєстрація зорових, тактильних та інших відчуттів лежить в основі багатьох мовних концептів» [5, 17].

З іншого боку, важливо зазначити, що усталеною аксіомою в сучасній лінгвістиці стала думка про те, що людській когніції властиво використовувати базові поняття (категорії) для концептуалізації абстрактних. На думку Н. Д. Арутюнової, перенесення ознак з одних об'єктів на інші зумовлено здатністю нашого практичного мислення до інтуїтивного відчуття подібності, яке і є, на думку вченого, невичерпним джерелом метафори [7, 8].

Вивчення метафори завжди викликало поживаний інтерес серед науковців. Останнім часом пріоритетною позицією у вивченні цього лінгвістичного феномену стало бачення метафори як основного мовного механізму, який організовує та структурує людське сприйняття довколишнього світу [13]. Так, когнітивісти стверджують, що метафора є насамперед проблемою концептуалізації. Відповідно, її визначають як «мапування одного концептуального домену на інший, у якому структура імідж-схеми царини джерела проектується на царину цілі, узгоджуючись із притаманною структурою останньої» [12, 245]. Іншими словами, метафора дозволяє нам зрозуміти відносно абстрактну, неструктуровану сутність у термінах більш конкретної та структу-

рованої сутності за допомогою імідж-схеми, яку М. Джонсон визначає як «рекурентні структури наших перцептивних дій, тілесного досвіду та когнітивних операцій» [11, 79]. У зв'язку із цим вчений постулює думку про те, що між ймовірно дуже різними вживаннями одного й того ж слова існують певні зв'язки. «Ми не знаходимо великої кількості непов'язаних концептів, які випадково використовують ту саму словесну оболонку. Навпаки, ми використовуємо те саме слово для усіх цих доменів через те, що вони є структурно пов'язаними однаковою базовою схемою, яка є метафорично розробленою» [11, 95]. У такому розумінні метафора постає інструментом осягнення людського мислення, ключем до розкриття латентного когнітивного механізму людини, відтак її вивчення набуває неабиякої актуальності. При цьому особливий інтерес становить метафоризація «перцептивних» [1] концептів, що дозволяє з'ясувати напрями розвитку первинної категоризації, яка вважається першоосновою вторинної (оцінної, метафорично-образної) категоризації дійсності.

В аспекті запропонованого дослідження аналізуються концепти *HARD/SOFT*, які позначають тактильні відчуття людини та належать до категорії «перцептивних». Як стверджує Н. Д. Арутюнова, модель фізичного світу, представленого у відчуттях, приймається за модель мікрокосму: лексика на позначення фізичних предметів використовується для позначення психічного комплексу (людини) у цілому, а також окремих її аспектів (рис характеру, емоцій, психічних властивостей) [3, 429]. На думку Ю. О. Письменної, «сенсорно-рецептивне освоєння дійсності вступає у взаємодію з культурними асоціаціями носіїв конкретної етнічної мови, що й призводить до появи

метафор – втілень національно-специфічних пізнавальних процесів» [3, 429].

Мета дослідження полягає в з'ясуванні того, до яких типів непрототипічних об'єктів реферують ад'єктивні концепти *HARD/SOFT* та які зв'язки лежать в основі метафоричних значень аналізованих ключових лексем-вербалізаторів. Необхідно встановити причини, чому люди вважають доречним використовувати лексику консистенції для опису абстрактних понять.

Ці проблеми частково вирішувалися на матеріалі російської мови в працях О. М. Шрамма [8], Н. Ф. Спірідонової [6] або в межах зіставних досліджень на матеріалі декількох мов (роботи Л. В. Лаєнко [1] та Ю. О. Письменної [3]), однак досі не існує окремого дослідження метафоризації перцептивних концептів *HARD/SOFT*, представлених виключно в англомовній картині світу.

Гіпотезою нашого дослідження є те, що в основі метафоричних значень лексичних одиниць (далі – ЛО) *hard/soft* лежать прототипічні ситуації твердості/м'якості. Спосіб взаємодії з твердим/м'яким предметом визначає напрями подальшої метафоризації концептів.

Враховуючи мету та гіпотезу дослідження, необхідно розв'язати низку таких завдань: 1) ознайомитися з основними постулатами теорії метафори та дослідити типологію метафор; 2) опрацювати емпіричний матеріал із метою виокремлення прототипічних та непрототипічних об'єктів, до яких реферують ознаки «твердий»/«м'який»; 3) дослідити шляхи метафоричного перенесення (прототипічне вживання лексем *hard/soft* → непрототипічне) та розподілити аналізовані значення за виділеними типами метафори; 4) визначити спільну когнітивну структуру (прототипічну ситуацію), яка поєднує первинні та метафоричні значення лексем-вербалізаторів.

Прикметники *hard/soft*, які є іменами однойменних концептів, мають широку палітру багатозначності. Згідно із семантичною класифікацією О. М. Шрамма ці лексеми належать до класу емпіричних одиниць на позначення ознак, які сприймаються на дотик (*м'який пух*), а також тих, які зумовлені напруженням м'язів (*тверде яблуко, м'який віск*) [8, 24–43]. Англійський лінгвіст Р. Діксон відносить прикметники *hard/soft* до класу «Фізичні властивості» [10, 3–5]. Отже, ЛО *hard/soft* позначають індивідуальні фізичні властивості предметів, які людина освоює під час взаємодії з предметом за участю органів дотику (шкіри, рук, стоп, язика тощо). Слід зазначити, що інтенціональне ядро концептів *HARD/SOFT* знаходиться в області перцепції, а конотації, які відходять від нього, позначають як інші сфери сприйняття, так і деякі інші оцінні поняттєві сфери.

Прикметник, позначаючи якість, властивість, відношення, належить до ознакової лексики.

У функціональній типології метафор виділяється характерна для ознакових слів когнітивна метафора. На відміну від субстантивної метафори, у предикатній метафорі відбувається переосмислення самої ознаки в результаті актуалізації її асоціативних зв'язків, які існують у свідомості людини [2, 61]. О. М. Шрамм пояснює ці асоціативні зв'язки через введення поняття потенційних диференційних сем, властивих багатозначним прикметникам. «Потенційна сема зазвичай усвідомлюється як результат асоціативного уявлення, яке породжується вихідним значенням слова, і сама стає базою для формування переносних значень» [8, 78]. Так, значення рос. *твердый* – «який важко піддається стисканню, згинанню, різанню та іншим фізичним діям» (*твердий ґрунт, тверде яблуко* – МАС, IV, 469) – викликає асоціативне представлення про щось міцне, постійне, на основі якого формується потенційна сема «незмінний, постійний, стійкий». Ця сема стає базою для формування переносних значень: «сильний, рішучий, непохитний (про людину, її характер)» (*тверда воля, твердий характер*); «який міцно закріпився; без порушень або відхилень» (*твердий порядок, тверда влада*) тощо [2, 58].

Аналіз лексикографічних джерел та матеріалів нашої вибірки із застосуванням індуктивного підходу дав змогу дослідити способи метафоризації ад'єктивних концептів *HARD/SOFT* в англійській мові. Для вирішення завдання дослідження ми використали типологію метафор А. Х. Мерзлякової, згідно з якою кожній стадії пізнання відповідає свій тип метафоричного перенесення: на рівні конкретно-чуттєвого сприйняття відбуваються переноси *сенсорного типу*, а на рівні абстрактно-логічного мислення – *раціонально-емоційного типу* [2, 65].

Сенсорний тип метафори передбачає перенесення найменування ознаки на іншу ознаку на основі подібності їхнього сприйняття. За А. Х. Мерзляковою така метафора називається *полірецепторною*, оскільки перенесення відбувається від ознаки, яка сприймається одним органом чуття, на ознаку, яка сприймається іншим органом чуття [2, 67]. Говорячи про сенсорну метафору, вчені нерідко вказують на те, що в її основі лежить синестезія (від гр. *synáisthēsis* – спільне відчуття) – психологічне явище виникнення одного відчуття під впливом неспецифічного для нього подразника іншого [4, 100].

Полірецепторна, синестезійна метафора для ЛО *hard/soft* поєднує домен «Дотик» із наступними сферами сприйняття: «Зір», «Слух», «Нюх» та «Смак». Як засвідчує аналіз атрибутивних словосполучень із ключовими лексемами *hard/soft*, обидва ад'єктиви можуть описувати **візуальні реалії** (*lines, red, glitter*), при цьому об'єктивуються когнітивні ознаки «різкий для зору, надто

яскравий», «із чіткими контурами» – «неяскравий, приглушений», «із розмитими краями»; **акустичні реалії** (*whisper, tone*): «різкий, грубий», «неприємний на слух» – «тихий, приглушений», «кніжний, мелодійний»; **ольфакторні реалії** (*smell, fragrance*): «різкий на запах» – «ніжний на запах»; **смакові реалії** (*liquor, wine*): «різкий на смак, алкогольний» – «м'який, безалкогольний».

Таким чином, подібне перенесення ознак, на нашу думку, зумовлене схожістю відчуттів під час їхнього сприйняття, а також значною мірою залежить від прототипічної ситуації твердості/м'якості. Так, оскільки ЛО *hard* за своїм первинним значенням вказує на максимальний прояв ознаки, то дія твердого предмета на людину часто може викликати дискомфорт та неприємні відчуття. Цілком логічним у такому розумінні видається використання ЛО *hard* для позначення об'єктів інших видів сприйняття, які можуть також інтенсивно діяти на людину та при цьому оцінюються негативно: різкий (дослівно «твердий») блиск подразнює зір, грубий («твердий») голос ріже слух тощо. ЛО *soft* також позначає максимальний прояв але протилежної ознаки – вона ж асоціюється з приємними та комфортними відчуттями. У зв'язку із цим все, що не подразнює слух, зір, нюх та смак людини, можна описати лексемою *soft*. Семи аксіологічної оцінки та інтенсивності входять у ядро основного значення прикметника *soft* – «приємний на дотик» та «який легко зігнути, розрізати тощо», у той час як інтенціонал антоніма *hard* представлений лише семою інтенсивності «в який важко проникнути, зігнути тощо» (прислівники *легко* та *важко* вказують на кількість прикладених зусиль, звідси – на інтенсивність прояву ознаки). У семантичному аспекті синестезійне перенесення відбувається на основі цих сем.

Інша частина значень ЛО *hard/soft* утворюється від прямих значень прикметників за участю *раціонально-емоційного* типу метафори, яка охоплює метафору інтенсивності та імпресивну метафору. Остання базується на подібності вражень від ознак, які сприймаються. Метафоричне перенесення прикметника пов'язане із загальним фоном знань носія мови про предмет і з уявленням про стандартний набір ознак в описуваного предмета. Коли ми, наприклад, наділяємо людину, її духовні якості характеристикою твердості (*a hard heart, a hard man, a hard look*), ми підсвідомо зіставляємо цілісний образ твердого фізичного об'єкта з деякими духовними якостями. Часто елементом зіставлення є добре відомий нам твердий об'єкт (еталон), скажімо скеля. Ми ніби сплавуємо людину й скелю, а згодом, залишивши в людині ознаку твердості, вимиваємо з її образу решту властивостей скелі [7, 74]. Тобто метафоричне мапування передбачає подібність окремих елементів асоціативного комплексу [2, 89–90]. Імпресивна

метафора уточнюється такими концептуальними метафорами: 1) БЕЗСЕРДЕЧНИЙ Є ТВЕРДИЙ: «*The Chilterns were lovely, even the iron in Jackson's hard northern soul softened a little at the sight of so much rolling green ease*» (15); СКЛАДНИЙ/ПРОБЛЕМАТИЧНИЙ Є ТВЕРДИЙ: «*The presidency was hard enough at the best of times...*» (17); ФІЗИЧНО/РОЗУМОВО/МОРАЛЬНО ВАЖКИЙ Є ТВЕРДИЙ: «*Ukrainians, whose hard history has immunized them against the folly of wishful thinking, see in Putin's ferret face the cold eyes of a prison warden*» (25); НАДІЙНИЙ Є ТВЕРДИЙ: «*Although there are no hard statistics yet, he said, for many move-up or downsizing owners, «this is not a clear-cut deal*» (18); НЕЗВОРУШЛИВИЙ/ПРАКТИЧНИЙ Є ТВЕРДИЙ: «*Sometimes, to me, this Arab seems noble in his quixotic combination of hard common sense and crazed hallucinatory vision*» (20); СУВОРИЙ/ГНІТЮЧИЙ Є ТВЕРДИЙ: «*But the history of previous shootings suggests that the hard politics of the issue always trump the grief of the moment*» (19); ЛАСКАВИЙ/НІЖНИЙ Є М'ЯКИЙ: «*A view slit in the door opened, and two soft brown eyes studied him appraisingly*» [16]; ЛЕГКИЙ Є М'ЯКИЙ: «*Perhaps the men of Philadelphia were too accustomed to the soft and pleasant life of America's largest community...*» (24); ПІДДАТЛИВИЙ Є М'ЯКИЙ: «*In both adults a surfeit of prudence and a surfeit of energy, and with the couple two boys still pretty much all soft surfaces*» (23); СЛАБКИЙ Є М'ЯКИЙ: «*...the latest indication that economic activity has hit a soft patch*» (22).

Концептуальні структури прикметників *hard/soft* ґрунтуються на імідж-схемі «твердий – багато / м'який – мало», яка виділяється у зв'язку з особливостями сприйняття твердого та м'якого. Ця схема є основою метафори інтенсивності, яка реалізується на основі схожого сприйняття інтенсивності прояву ознаки. Ад'єктиви *hard/soft* мають такі когнітивні ознаки: «сильний, інтенсивний» у сполучуваності з іменами таких об'єктів, як **погодні умови та явища** (*a hard storm/frost/gale*), **емоції** (*hard sadness/anger/sarcasm*), **фізіологічні відчуття** (*a hard cough/flare of pain/pulse*), «сильний, різкий» на позначення **фізико-моторних реалій** (*a hard swerve/kick*). Метафора інтенсивності прикметника *soft* представлена когнітивними ознаками «легкий за силою, не різкий» у сполучуваності з іменами таких об'єктів, як **фізико-моторні реалії** (*a soft kick/nod*); «не сильний» на позначення **погодних явищ** (*soft rain, breeze*), а також «помірний, який поступово піднімається» на позначення **рельєфу** (*a soft hill, undulation*).

З метою логічного підсумку аналізу метафоризації, а також демонстрації того, що всі переносні значення логічно пов'язані, згадаємо, що являє собою прототипічна ситуація твердості/м'якості. Так, будь-який твердий або м'який предмет має свою

типову експлуатацію. Тверду землю ми копаємо, твердий сир, масло розрізаємо, твердий шолом (каська) не піддається тиску й тим самим захищає нашу голову від пошкоджень. Із м'якої глини ми ліпимо, м'яке дерево та м'який ґрунт легко піддаються обробці. У таких ситуаціях ЛО *hard/soft* характеризують об'єкт, на який спрямовано дію людини. Таку прототипічну ситуацію ми називаємо *параметричною* – у ній «людина діє на об'єкт ззовні, а об'єкт піддається тиску (деформації)» – для ЛО *soft*; «не піддається й чинить опір» – у випадку ЛО *hard*. Існують й інші типи об'єктів, але в іншому вигляді, і функціонувати вони будуть по-іншому. Зсув значення відбувається в результаті метафоричного перенесення. У ширшому розумінні метафора – ніщо інше, як зміна категорійної приналежності слова [6]. *A hard fact* («беззаперечний факт») – інформація, яка не піддається спростуванню, *a hard task* («важке завдання») – яке чинить фізичний/психологічний опір для людини, *a hard nut to crack* («проблема, яку важко вирішити, або людина, котру важко зрозуміти»). *A soft mind* («піддатливий розум») – свідомість, яка легко піддається впливу, *a soft heart* («чуйне серце») – яке піддається емоціям та почуттям, *soft in the head* («дурнуватий») – якому бракує розумових здібностей. Ми бачимо, що й у цих метафоричних контекстах прикметники описують об'єкт взаємодії.

Розглянемо тепер деякі інші випадки прототипічної ситуації: 1) «*The chairs were made from some artificial material – a hard grey plastic substance that the university seemed over fond of. It was only possible to be even remotely comfortable in these chairs for a maximum of ten minutes*» (14); 2) «*...the journey was uncomfortable; she had nothing to hold on to, and the creature's back was hard*» (21). Наведені контексти описують таку прототипічну ситуацію: «людина діє на об'єкт, об'єкт не піддається зовнішньому впливу, не змінює своєї форми, змушує людину пристосовуватися до нього й тому породжує неприємні відчуття». Тобто ЛО *hard* реалізує каузативну семантику. Важливо зауважити, що ці експерієнціальні відчуття зумовлені не самою природою прототипічних об'єктів твердості, а більшою мірою спричинені способом взаємодії людини з твердим об'єктом. Як бачимо, лежання або сидіння на твердому предметі породжує дискомфорт, однак, коли людина просто ходить по твердій поверхні, вона, безумовно, не відчуває жодного вияву дискомфорту.

Для прикметника *soft* ситуація є іншою, оскільки його каузативна семантика зумовлена самою природою об'єктів, що пояснюється наявністю в прямому значенні оцінної семи «приємний на дотик». Так, *a soft towel* («м'який рушник»), *a soft blanket* («м'яка ковдра») та *a soft blouse* («м'яка

блузка») приємні до тіла людини, не подразнюють його, тоді як *a soft pillow* («м'яка подушка») піддається тиску й приймає форму людського тіла.

Зважаючи на вищесказане, концепти *HARD/SOFT*, на нашу думку, справедливо вважати експерієнціально-параметричними категоріями з різним відсотком вираження кореляції параметричність-експерієнціальність. Відповідно, метафорична твердість/м'якість можуть також бути експерієнціальними, каузувати психологічний дискомфорт/комфорт. Так, до жорстоких обмежень (*hard restrictions*) або суворого господаря (*a hard taskmaster*) людина мусить звикати. *A hard bargain* («угода на жорстких умовах») є не вигідною для людини, *a hard frost* («лютий мороз») спричинює дискомфорт для тіла людини, тоді як *a hard light* («різке світло») подразнює очі. Метафорична м'якість, навпаки, свідчить про приємні психологічні враження (затишок, розслаблення, навіть лень). *A soft job* («легка робота»), *a soft approach* («м'який підхід»), *a soft melody* («ніжна мелодія»), *a soft climate* («м'який клімат») – в усіх цих випадках ЛО *soft* позначає суб'єкт взаємодії, який позитивно діє на людину.

У результаті дослідження було встановлено, що багатозначні перцептивні лексеми *hard/soft*, які є іменами однойменних концептів, представлені в концептуальній картині світу носіїв англійської мови у вигляді цілісного образу, у якому на перцептивне ядро або базовий когнітивний шар концептів (основні значення прикметників) накладаються когнітивні ознаки, які формують додаткові когнітивні шари. Про цілісність цих ментальних образів свідчать виділені нами інтегративні концептуальні структури – прототипічні ситуації твердості/м'якості, які бувають двох видів: *параметрична* (із акцентом на сему «ступінь прояву ознаки») та *експерієнціальна* (в основі перенесення – сема «приємні/неприємні відчуття»). Тобто *HARD/SOFT* позначають базові фізичні концепти, від яких утворюються психологічні та інші оцінні концепти. Визначальною для аналізованих концептуальних сутностей є імпресивна метафора, яка базується на асоціативному комплексі, що постає зі знань про прототипічну твердість/м'якість. Таким чином, перцептивні ознаки «твердий»/«м'який» вживаються для оцінно-емоційної характеристики духовних якостей, рис характеру та зовнішності людини, видів діяльності, політичних, економічних та соціальних реалій тощо, які можуть супроводжуватися амбівалентною аксіологічною маркованістю, залежно від конкретного типу об'єкта характеристики.

Перспективним напрямом подальшого дослідження стане саме оцінна категоризація аналізованих ментальних образів «твердий»/«м'який» в англійській картині світу.

Література

1. Лаенко Л.В. Перцептивный признак как объект номинации : дисс. ... докт. филол. наук : спец. 10.02.19 «Теория языка» / Л.В. Лаенко ; Воронежский государственный университет. – Воронеж, 2005. – 465 с.
2. Мерзлякова А.Х. Типы семантического варьирования прилагательных в поле «Восприятие» : дисс. ... докт. филол. наук : спец. 10.02.19 «Теория языка» / А.Х. Мерзлякова ; Башкирский государственный университет. – Уфа, 2003. – 345 с.
3. Письменная Ю.О. Етнокультурні особливості процесу метафоризації тактильних відчуттів (опозиція «твердий»/«м'який») / Ю.О. Письменная // Мовні і концептуальні картини світу. – 2009. – Вип. 26. – С. 428–433.
4. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми : [підручник] / О.О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2008. – 712 с.
5. Селиверстова О.Н. Когнитивная семантика на фоне общего развития науки / О. Н. Селиверстова // Вопросы языкознания. – 2002. – № 6. – С. 12–26.
6. Спиридонова Н.Ф. Мягкий vs. твердый и мягкий vs. жесткий (2 модели употребления прилагательного мягкий) / Н. Ф. Спиридонова // Диалог 2000 : труды Международного семинара по компьютерной лингвистике и ее приложениям [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.dialog-21.ru/Archive/2000/Dialogue%202000-1/274.htm>.
7. Теория метафоры : сборник статей / вступ. ст. и сост. Н.Д. Арутюновой ; под общ. ред. Н.Д. Арутюновой, М. А. Журиной. – пер. с англ., фр., нем., исп., польск. яз. – М. : Прогресс, 1990. – 512 с.
8. Шрамм А.Н. Очерки по семантике качественных прилагательных (на материале современного русского языка) / А.Н. Шрамм. – Ленинград : Издательство Ленинградского университета, 1979. – 134 с.
9. Краткий словарь когнитивных терминов / под общ. ред. Е.С. Кубряковой. – М. : МГУ, 1996. – 245 с.
10. Dixon R.M. Adjective classes : A cross-linguistic typology / R.M. Dixon, A.Y. Aikhenvald. – New York : Oxford University Press Inc. , 2004. – 370 p.
11. Johnson M. The Body in the Mind: the Bodily Basis of Meaning, Imagination, and Reason / M. Johnson. – Chicago : University of Chicago Press, 1987. – 272 p.
12. Lakoff G. The Contemporary Theory of Metaphor / G. Lakoff // Metaphor and Thought / ed. by A. Ortony. – Cambridge : Cambridge University Press, 1993. – 2nd edition. – P. 202–251.
13. Lakoff G. Metaphors We Live By / G. Lakoff, M. Johnson. – Chicago : Chicago University Press, 1980. – 256 p.

Джерела ілюстративного матеріалу

14. Atkinson K. Emotionally Weird / K. Atkinson [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://alfalib.com/book/137535.html>, 2000.
15. Atkinson K. When Will There Be Good News? / K. Atkinson [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://alfalib.com/book/81296.html>.
16. Brown D. Angels and Demons / D. Brown [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://alfalib.com/book/3375.html>.
17. Clancy T. Executive Orders / T. Clancy [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.general-ebooks.com/read/1123374>.
18. Harney K. Nation's Housing: Few repeat buyers taking advantage of \$6,500 tax credit / K. Harney // Washington Post. – 2010. – 1 April. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2010/04/01/AR2010040104076.html>.
19. Horwitz S. Cries for sterner laws, as well as those for caution, ring out anew / S. Horwitz, P. Finn // Washington Post. – 2012. – 14 December. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.washingtonpost.com/world/national-security/2012/12/14/91940c90-4631-11e2-8061-253bccfc7532_story.html.
20. Moorcock M. Jerusalem Commands / M. Moorcock [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://alfalib.com/book/180658.html>.
21. Pullman Ph. The Amber Spyglass / Ph. Pullman [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.general-ebooks.com/read/27073112000>.
22. Reed S. Cold weather and light inventory reduce house sales / S. Reed // New York Times. – 2014. – 22 February. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nytimes.com/2014/02/22/business/economy/cold-weather-and-light-inventory-reduce-house-sales.html>.
23. Roth P. The Plot Against America / P. Roth [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://alfalib.com/book/176930.html>.
24. Shaara J. The Glorious Cause / J. Shaara [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://alfalib.com/book/110781.html>.
25. Will G. Is Ukraine the Cold War's final episode? / G. Will // Washington Post. – 2014. – 19 February. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.washingtonpost.com/opinions/george-will-is-ukraine-the-cold-wars-final-episode/2014/02/19/382f6844-99a9-11e3-80ac-63a8ba7f7942_story.html.